

ก่อนที่จะมีการนำธนบัตรเข้ามาใช้ร่วมกับเงินตราชนิดอื่นๆ ในระบบการเงินของประเทศนั้น เป็นที่ทราบกันดีว่าเงินตราของชนชาติไทยมีรูปพรรณสัณฐานหลากหลาย มีเอกลักษณ์และประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ สำหรับเงินตราโบราณที่ขุดพบในบริเวณอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทย ได้แก่ เงินตราของอาณาจักรฟูนัน ทวารวดี และศรีวิชัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเงินตราก่อนการตั้งอาณาจักรไทย

ส่วนเงินตราของอาณาจักรล้านนา และล้านช้าง เป็นเงินตราผสมยกับอาณาจักรไทย

เงินตราของอาณาจักรฟูนัน

เงินตรายุคทวารวดี

เงินตรายุคศรีวิชัย

ครั้นถึงสมัยสุโขทัยได้มีการผลิต “เงินพดด้วง” ขึ้นใช้เป็นครั้งแรก เป็นการผลิตด้วยมือ ทำจากแท่งเงินบริสุทธิ์ มีลักษณะไม่ซ้ำแบบใคร นับเป็นเงินตราของไทยโดยแท้ และใช้หมุนเวียนยาวนานกว่า ๖๐๐ ปี ตั้งแต่ยุคสุโขทัย อยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในสมัยสุโขทัยเงินพดด้วงมีการประทับตรามากกว่า ๒ ดวง จวบจนสมัยอยุธยาจึงเป็นรูปแบบเดียวกัน คือ มีตราแผ่นดินรูปจักร และ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑) เงินพดด้วงก็ต้องเลิกผลิตไป เพราะหลังจากไทยได้เปิดประตูการค้ากับประเทศตะวันตก นับตั้งแต่ได้มีการลงนามใน สนธิสัญญาบาวริง กับประเทศอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๔ พระองค์ทรงเห็นความจำเป็นที่ไทยต้องจำยอมทำสนธิสัญญาตามข้อเสนอของอังกฤษ แม้ว่าไทยต้องเสียเปรียบอย่างมากก็ตาม เพราะเกรงว่าไทยอาจถูกอังกฤษบีบบังคับด้วยกำลังกองทัพและอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย แล้วหาเหตุยึดไทยเป็นอาณานิคมในที่สุดดังประเทศข้างเคียงอื่นๆ กำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น ดังพระราชดำรัสว่า

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

“...ในเมื่อสยามถูกรังควานโดยฝรั่งเศสด้านหนึ่ง โดยอาณานิคมอังกฤษอีกด้านหนึ่ง...เราต้องตัดสินใจว่าเราจะทำอะไร จะว่ายทวนน้ำขึ้นไปทำตัวเป็นมิตรกับพระเจ้า หรือว่ายออกทะเลไปเกาะปลาวาฬไว้ หากเราพบทองในประเทศเรา... พอที่จะซื้อเรือรบจำนวนน้อยๆ ลำก็ตาม เราคงไม่สามารถจะสู้กับพวกนี้ได้ เพราะเราจะต้องซื้อเรือรบจากประเทศเหล่านี้(อังกฤษและฝรั่งเศส) พวกนี้จะหยุดขายให้เราเมื่อไหร่ก็ได้...อาวุธชนิดเดียวที่จะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อเราในอนาคตก็คือ วาจาและหัวใจเราอันก่อปรด้วยสติและปัญญา...”

“พระราชดำรัสดังกล่าวนี้จึงนำไปสู่การเจรจาทางการทูตกับอังกฤษ และทรงยอมทำสนธิสัญญาแบบเดียวกันกับประเทศตะวันตกอื่นๆ เกือบ ๑๐ ประเทศ เพื่อมิให้ประเทศตะวันตกประเทศใดประเทศหนึ่งเข้ามามีอำนาจและอิทธิพลอย่างโดดเด่นเพียงประเทศเดียวในไทย และในระหว่างการค้าเดินนโยบายดังกล่าวนี้ใช้เป็นข้ออ้างว่าไทยมีความป่า

เดือนโรอารยธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่หรือ “ภารกิจของคนผิวขาว” ที่ต้องมาเปลี่ยนแปลงให้ไทยมีความก้าวหน้าทันสมัยตามอารยธรรมตะวันตก

**โรงษาปณ์สิทธิการ (Sithikarn Mint Factory) สร้างขึ้นที่หน้า
พระคลังมหาสมบัติ ในพระบรมมหาราชวัง สมัยรัชกาลที่ ๕ เพื่อผลิตเหรียญ
ษาปณ์ด้วยเครื่องจักร**

ผลของสนธิสัญญาเหล่านี้เป็นการเปิดโอกาสให้มีการค้าโดยตรงระหว่างพ่อค้าชาวต่างประเทศกับพลเมืองในประเทศโดยเสรี
มีผลให้ไทยต้องยกเลิกการค้าแบบผูกขาดโดยระบบพระคลังสินค้าอย่างเด็ดขาด ล้มเลิกการเก็บภาษีเบิกร่องหรือค่าปากเรือ มีการจัดตั้ง **ศุลกสถาน** หรือ **โรงภาษี**
จัดเก็บภาษีขาเข้าในอัตรา "ร้อยชักสาม" และภาษีขาออกตามที่ระบุไว้ในท้ายสัญญา ระบบการศุลกากรแบบใหม่นี้ก็นำมาใช้นับแต่ครั้งนั้น

การค้าขายระหว่างไทยกับต่างประเทศเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว พ่อค้าชาวต่างชาติได้นำเงินเหรียญดอลลาร์อเมริกันเข้ามาขอแลกเป็นเงินไทยมาก
จนกระทั่งเงินบาทพดด้วงที่มีอยู่ไม่พอใช้หมุนเวียน การผลิตเงินพดด้วงด้วยมือไม่ทันต่อความต้องการ รัชกาลที่ ๔ ทรงมีพระราชดำริจะใช้เครื่องจักรผลิตเงินตราแทน
เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและสะดวกในการค้า จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง **โรงษาปณ์สิทธิการ** ขึ้นที่หน้าพระคลังมหาสมบัติ ในพระบรมมหาราชวัง
ผลิตเงินเหรียญด้วยเครื่องจักร มีทั้งที่ทำด้วย ทองคำ เงิน ดีบุก และทองแดงในราคาต่างกัน รูปแบบเงินตราของไทยจึงได้เปลี่ยนจากเงินพดด้วงเป็น
“เงินเหรียญษาปณ์” รูปกลมแบนตามแบบสากลนิยมทั่วไป

หมายราคาต่ำ กว้าง ๕.๐ เซนติเมตร ยาว ๘.๖ เซนติเมตร

หมายเหตุกลาง (ทำสิ่ง)

กว้าง ๓๐.๐ เซนติเมตร ยาว ๓๕.๐ เซนติเมตร

ต่อมา เมื่อระบบเศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนจากระบบการผลิตเพื่อใช้เองไปสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้า บทบาทของเหรียญกษาปณ์ก็ค่อยลดความสำคัญลง

ใบพระราชทานเงินตรา

กว้าง ๘.๖ เซนติเมตร ยาว ๑๐.๖ เซนติเมตร

อยู่หัว ทรงให้จัดทำ “หมาย” เป็นเงินกระดาษชนิดแรกขึ้นใช้แทนเงินพดด้วงในปี พ.ศ. ๒๓๙๖ ทำด้วยกระดาษปอนด์สีขาว พิมพ์ลวดลายทั้งสองด้าน
ประทับตราแผ่นดินและตราประจำรัชกาล จัดทำขึ้นมี ๓ ประเภท คือ หมายราคาต่ำ หมายราคาต่ำถึง หมายราคาสูง
สำหรับเงินกระดาษอีกชนิดหนึ่งที่จัดทำในสมัยพระองค์ เรียกว่า “ใบพระราชทานเงินตรา” มีหลายชนิดราคา ทำด้วยกระดาษปอนด์สีขาว
พิมพ์เพียงด้านเดียว การใช้จะอยู่ในวงจำกัดกว่าหมาย

อย่างไรก็ตาม โดยเหตุที่หมายและใบพระราชทานเงินตราเป็นเงินชนิดใหม่ ในขณะที่ประชาชนมีความคุ้นเคยกับเงินพดด้วงมาแต่สมัยโบราณ
การใช้เงินกระดาษจึงยังไม่เป็นที่แพร่หลายตามพระราชประสงค์ และค่อยๆ หายไปจากระบบการเงินของประเทศในแผ่นดินของพระองค์ในที่สุด
เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) เกิดปัญหาขาดแคลนเหรียญตึบูกและทองแดง
บนหน้าเหรียญ จึงมี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้หวังกำไรหากันหลอมเหรียญตึบูกและทองแดงทำเป็นแท่งส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ดังนั้น
เพื่อแก้ปัญหาชั่วคราวระหว่างสั่งซื้อเครื่องจักรทำเหรียญกษาปณ์จากต่างประเทศ จึงจัดทำเงินกระดาษราคาต่ำ เรียกว่า **อัฐกระดาษ** ออกใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๗
แต่ก็ไม่ได้รับความนิยมเช่นเดียวกับหมาย เนื่องจากเบียดูดย่อย และมิวัตุประสงค์เพื่อออกใช้เป็นการชั่วคราว จึงได้ยกเลิกไปโดยปริยายในปี พ.ศ. ๒๔๑๙

จะเห็นว่าเมื่อแนวความคิด “เงินกระดาษ” ได้เริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ และได้รับการสานต่อสมัยรัชกาลที่ ๕ ระยะเวลาแต่ยังไม่เป็นผล
แนวคิดเช่นนี้ทำให้ลักษณะของ “ทุนสำรองในคลังหลวง” ก็เริ่มมีวัตุประสงค์ที่กว้างออกไปจากเดิมเป็นการเก็บรักษาไว้ในยามจำเป็นเท่านั้น
เมื่อมีเงินกระดาษเกิดขึ้นก็มีความจำเป็นต้องจัดเก็บเงินตราในท้องพระคลังเพิ่มขึ้นด้วย เพื่อให้เพียงพอต่อการแลกเปลี่ยนเงินกระดาษของราษฎร และด้วย
วิธีที่เก็บรักษาทุนสำรองไว้เพื่อความไม่ประมาท

ภาพขณะรับคำถวายพระพรและกส่งเงินที่ระลึกจากพ่อค้าชาวยุโรป
(ภาพจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

อัฐกระดบ

กว้าง ๕.๑ เซนติเมตร ยาว ๑๕.๐ เซนติเมตร

